

Ennek a posztmodern kampánynak azonban nem sok köze van Bataille valódi álmához. Blake, Proust vagy Sade kapcsán Bataille világosan kifejti, hogy az irodalmi alkotás egy végső, szent igazság jegyében ölt testet. A „rossz” ebből a szempontból hangsúlyozottan relatív valóság: abból a határból nyeri a létét, amely ellen lázad, és abból a szentnek tudott célból fakad, amely lehetetlennek, de egyben elkerülhetetlennek mutatja vállalkozását; ha pedig ez nincsen, akkor a lázadás bódulata üres kalandozás a semmiben. Vajon mi ellen lehet ma még lázadni mértéktelenül, a lehetetlen szükségesszerűségének ígézetében, úgy, ahogy Bataille akarta? Talán a semmi ellen, amelyből valóban túl sok van? Bataille a „rossz” nevében a hagyomány irtóztatós súlyát akarta csökkenteni, hogy az élet igazabb s szentebb legyen, ma azonban, ha ugyanezt szeretnénk megvalósítani, egyetlen esélyünk talán éppen az, ha sikerül elérnünk, hogy a tradíció ne váljon teljesen súlytalanná.

Ebből a szempontból tűnnek ma egyre fontosabbnak *Az irodalom és a Rossz* ihletett látomásai. A mű írójának legelőremutatóbb hiányossága abban áll, hogy képtelen arra, hogy ne a mindenséget akarja teljes erejével és mindenáron. Bataille bámulatos, kétségbeesett, eksztatikus Isten-akarásról tesz tanúbizonyságot: úgy feszíti ki az életével küzdő ember és a lehetetlen Isten közé a

rosszat, mintha egy szakadék két partja közé építene fahidat. Azzal viszont, hogy a „rossz” felől megnyitja az általa egyedül igaznak tartott utat, közvetve rámutat más utakra is, például arra, ami a jóságon át vezet. Az esztétika kiszolgáltatta az irodalmat a szépségnek, és ezáltal elvéteti a lényegét, ám ha az irodalom, ahogy ez az „új misztikus” állítja, valóban a moralitáshoz tartozik, az azt jelenti, hogy nemcsak a Rosszban rejlő megigéző lehetőségre lehet rácsodálkozni, hanem a jóság végtelen hatalmára is. És talán egyszer születik majd egy olyan, *Az irodalom és a Rossz* nagyszerű látomásaihoz mérhető könyv is, amelynek minden szégyenkezés nélkül az lehet a címe: „Az irodalom és a Jó”.

CSEKE ÁKOS

(Fordította Dusnoki Katalin,
Nagyvilág Kiadó, Budapest, 2005,
244 oldal, 2200 Ft)

JOHN CALDER:

Samuel Beckett filozófiája

John Calder az író londoni kiadója és barátja volt. Egykori szerzőjét Calder a 20. századi irodalom számára legjelentékenyebb vonulatába, Proust, Kafka és Joyce mellé, sőt föléjük állítja: társai műveinek „kulcs-

elemei – Proustnál az idő rugalmasságának, képlékenységének bemutatása, Kafkánál a fenyegetettség tudata [...], Joyce-nál pedig a mítoszok és a hétköznapi életnek az [...] egybeolvasztása – Beckett írásaiban szintetizálódnak”. Beckett megítélése a szerző szerint talán a voltaire-i mintát fogja követni: míg a kortársak elsősorban az írókat látták benne, az utókor inkább filozófusnak tekintti majd, anélkül, hogy írói rangját kétségbe vonná. Filozófus, mert a maga általánosságában tárja elénk az emberi sorsot. Azáltal, hogy Calder az életmű gondolati alapjait állítja előtérbe, fokozott figyelmet kap az alkotó személyisége, az élet és a mű közötti összefüggés.

A kötet lendületes esszéstílusban íródott (bár becsúsznak értelmezhetetlen álmegállapítások, például hogy „a stílus és a fő téma egyre inkább összeolvad”), és a beckett munkásság számos sajátosságát érinti. Aligha tagadható, hogy Beckett a világot a szenvedés, az esetlegesség, a bizonytalanság, az emberi jelentéktelenség szemszögéből érzékelt, életműve a teremtés elleni „vádiratnak” is felfogható, és hogy ebben a közegben az ember talán egyetlen méltó lehetősége a valósággal való illúziótlan szembenézés. Az élet értelmetlenségéhez illeszkedő művészetellenesen művészi stílus jellemzői a dísztelen szikárság – me-

lyet a mellékevek takarékos használatával és a töredezettséggel, kihagyásokkal ér el az író –, valamint a váratlan képzettársításokkal kialakított légkörteremtés.

Akkor lenne igazán érdekes a kötet, ha a szerző mindezt mint egy lehetséges világnézetet tudná elhelyezni más lehetséges szemléletek közegében, kihívásában. Calder viszont az egyetlen igazságként kezeli a beckett-i rendszert, így többnyire csak magasztal és nem mérlegel. Fölmondja a hatvanas–hetvenes évek – máig? – diadalmas anarchista-liberális-szalonkommunista-szélsőindividualista közhelyeti

demokráciáról, racionalizmusról, toleranciáról, ugyanakkor az egyéniség mindenekelőttiségéről és reménytelenségéről, másrészt „bátor és becsületes gondolkodóként” elrettenve tekint az olyan fejletlen dolgokra, mint az egyház, a tekintély, a nemzeti kötődés, a – számára csak fundamentalizmusként és fanatizmusként elképzelhető – vallás, hit. Az elköteleződéstől, a valahová tartozástól mentes életet eszményíti – mint hősies reménytelenséget. Az egyént kizárólag a tömegtől való elkülönülésében szemléli, csak a maga elvontságában, monologizáló tudatként fogja föl. Ennek a tudatállapotnak a fő kifejezőjeként ünnepli Beckett-nél az örületet, az undort, a kísértetszerűséget, a egyetlenséget

(mindazt, ami ma már többnyire oly modorosnak tűnik a korszak műveiben, legalábbis a kisebb tehetségeknél). Hogy az egyéniség nemcsak a tömeggel mérhető, hanem lehet személyes tartalma, s így közösségi távlatot is kaphat, az fel sem merül a szerzőben. Mindennél többre tartja a hősies pesszimizmus vállalásából adódó morális fölényérzést, az „átlagember” (a kötet egyik árulkodóan gyakori szava!) fölé emelő kiválasztottságot. A nézetrendszerén belül logikus megállapításokkal szemben kételytelen. A kívülállóknak viszont legalábbis vitathatónak tűnhet, mikor például azt írja: „Bárki dönthet úgy, hogy nem akar gyereket, és többnyire a gazdag, fejlett társadalmak felelősen gondolkodó és érzékeny tagjai jutnak ilyen döntésre.”

Valóban hősies férfiaság lenne ez, és nem inkább finnyás életidegenség? Az emberi parányiság vágyá érlelt belátása, amely „porszem, azaz kicsi és jelentéktelen akar lenni, sőt legszívesebben teljesen eltűnne”, valóban az illúziótlan igazságot képviseli (hősies fokon), vagy csupán a személyes felelősséget hártja el magától?

STURM LÁSZLÓ

(Fordította Romhányi Török Gábor,
Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006,
264 oldal, 1800 Ft)

Cs. SZABÓ LÁSZLÓ:

Kis népek hivatása

Arra gondoltam, hogy legyőzőm a szkepticizmust. Felülemelkedem saját kételyeimben, és megpróbálok a lelkes, elkötelezett olvasó és egyben recenzens szerepében, ha nem is tündökölni, de felfényleni. Minderre hirtelen, Cs. Szabó Lászlótól olvasván igencsak szükségem lett, mondhatni, minden jártányi erőmet és olvasói igyekezetemet össze kellett szednem, hogy 20. századunk szellemi nagyságával lépést tartsak, tarthassak.

De nem ez okozta fenti állapotom illetően tendálását; sokkal inkább az előbb lopakodó, kicsivel később egyre módszeresebbé váló kétely, hogy vajon mégis, végső soron kinek és miért e válogatás ettől a méltatlanul elfeledett írótól, esszéistától, a Magyar Rádió egykori irodalmi szerkesztőjétől? Mindenkinek és keveseknek természetesen, ahogy az lenni szokott. Ahogy lenni „szokva van”, s ezzel csak annak a hitetlen hitnek lelki nyomatát akarom valamelyest érzékeltetni, ami a kötetrel való találkozás és az ebből kibomló párbeszéd során megfogalmazódott bennem. A Gutenberg-galaxis szabályai szerint: e könyv (is) mindenkié. Benem meg hallgasson a szkeptikus!

Cs. Szabó László életében sem vált klasszikussá, sem íróként, sem esszéistaként. Pedig munkáiból vilá-